

“ВІЙНУЛО ЗЕМНИМ, НЕПОВТОРНИМ, ЯК САМА ЮНІСТЬ...”
(Олесь Гончар – працівник районної газети “Розгорнутим фронтом”)

Тоді йому виповнилося тільки п'ятнадцять років. Так, усього лише п'ятнадцять, а він, випускник Бреусівської семирічки, уже працівник районної газети “Розгорнутим фронтом” – органу Бригадирівського райпарткому та райвиконкому Харківської області (тепер це Козельщинський район на Полтавщині). Що міг тоді відчувати й розуміти допитливий юнак, найбільшим бажанням якого було писати, образно відтворювати те, що бачив. Трагічний 1933 рік. Саме тоді, після закінчення школи, Олесь Гончар став штатним працівником газети, до якої дописував іще школярем. У Бреусівці він почав навчатися наприкінці 1931 р. А 24 грудня 1931 р. газета “Розгорнутим фронтом”, наприклад, повідомляла:

“Дзвони на індустріалізацію.

На виклик василівчан відгукнулись колгоспи х.х. Сердюків та Винників – “Шевченко” та “Нове життя”, які ухвалили мідні дзвони з Бреусівської церкви віддати на індустріалізацію країни.

Викликаємо всі села, де ще є церкви – останні притулки класового ворога – виносити ухвали та здавати дзвони на індустріалізацію”.

Ця інформація насамперед свідчила про те, що в полтавському краї тривало знищення духовності українського народу. А восени 1932 р. наступив зловісний Голодомор. Газета “Розгорнутим фронтом” від 21 лютого 1933 р. повідомляла, що весь Бригадирівський район – чорний район, який через відсутність більшовицької боротьби у збиранні насіння занесений на чорну дошку.

Читаємо замальовку від 9 травня 1933 р. “Два трактористи” за підписом *Олесь Гончар*. Чомусь її пейзажний зачин викликає якусь тривогу, відчуття, що нове не завжди краще від того, яке складалося століттями: “Сонце побороло ворону ніч... Розвіяло туман... і, мов на долоні вималювався ландшафт Сухойі: традиційні хатки і верби... Чернеча гора з переярками... і незабутні глибокі сліди... А за селом два трактори різали м'які стерні полосами чорного мила”. Далі молодий автор переходить до, здавалося б, побутової сцени: обіду двох трактористів. Однак саме вона є красномовним свідченням тих кардинальних змін на селі, про які талановитий П. Тичина висловив у досить категоричній образній формі:

Одна одна турбація
Традицій підрізація
Колективізація.

Що ж побачив нове в той зловісний 1933 рік молодий автор?
“Колгоспна їдальня. Тут і Лаврін і Ілько. Проте, Ілько як ударник одержав кращу вечерю.

Лаврін обурився. Лице почервоніло, затряслось підборіддя:

– Що? Я не тракторист? Не в одній зміні з Мечем!? Чому вечері неоднакові!?

– А виорали ви однаково? – втрутився бригадир.

– Давай, Лавре, позмагаємось. По більшовицькі! – (це Ілько весело)”.

Однак у декого з читачів уже тоді складалося враження, що наслідки більшовицького змагання виражались у більшій тарілці супу для напівголодних людей.

Саме жорстокий Голодомор, бажання врятувати своє життя і близьких людей, спонукає до тяжкого за тодішніми мірками злочину селянку із Пісківської сільради. На колгоспному полі вона зрізала колоски (“Покарати куркульку Первакову”, газета “Розгорнутим фронтом”, 4 липня 1933 р.). Стилістика тодішньої радянської преси змушувала оперувати специфічними, тобто антигуманними мовними формами: куркулі та їх поплічники, намагання зірвати виконання продподатку, розікрасти колгоспний урожай, zostавити колгоспників без хліба, пошкодити колгоспам, розвалити їх із класовою метою і т. д.

Коротка за змістом інформація “Близько нам додому...” (5 серпня 1933 р.) за підписом *О. Гончар* насправді розповідає про трагічні наслідки Голодомору. У Лутовинівській сільраді керівництво колгоспу “Розгорнутим фронтом” не організувало польові табори, хоча відстань до села півтора-два кілометри. “Через відсутність таборів, прогули і запізнення на роботу в колгоспі ганебний прорив у збиральній”. Насправді зміст стає зрозумілішим, якщо згадати про спустошені полтавські села, коли знесилені селяни в трагічному чеканні нового врожаю не могли подолати відстань у півтора-два кілометри.

Бібліографічний покажчик “Олесь Гончар” (“Український письменник”, 2013 р.), підготовлений у Національній парламентській бібліотеці України, подає за 1933 і 1934 рр. дев’ять назв газетних публікацій на сторінках газети “Розгорнутим фронтом”. Насправді їх набагато більше. Укладений нами покажчик (упорядники Оксана Нежива, Олексій Неживий, Олександр Неживий) містить уже сорок одну позицію.

У дев’ятому томі творів *О. Гончара* (*Гончар О.* Твори: В 12 т. – Т. 9. Кн. 1. – Київ: Наук. думка, 2012. – 887 с.) у коментарях уміщено наступні публікації з газети “Розгорнутим фронтом”: “Два вечори”, “Два трактористи”, “Зима в колгоспі “Перебудова”, “Розтопити крижану байдужість до дітей”, “Доки ж в Сухій знущатимуться з коней?”. Критичне ставлення до далеко не позитивних прикладів “нового” способу життя, вміння аналізувати хоча б на рівні окремих епізодів, властиве цим кореспонденціям. Таким є допис “Розтопити крижану байдужість для дітей”, (1934. – 1 лют.), де йдеться про дитячі патронати для дітей-сиріт, створені в багатьох колгоспах району. Хоча молодий журналіст і не називає причини сирітства (а це, безсумнівно, Голодомор 1933 р.), однак правдиво відтворює картини їх жалюгідного існування: діти худі, слабкі, бо “те що варять дітям поїдає управа колгоспу”; вони не відвідують школи, живуть у брудних холодних приміщеннях. І як підсумок: “Партосередки сільради повинні розтопити байдужість бюрократизму у ставленні до дитячих патронатів”.

Творчий досвід п’ятнадцятилітнього *О. Гончара* – це насамперед досвід розвитку образного світовідчуття майбутнього талановитого письменника. До того ж перші життєві враження дитинства та юності нерідко збігалися з національним світобаченням українців. Особливо це відчутно в роздумах на сторінках щоденника, де говориться про трагедію рідного краю, відчуття рідних, близьких людей, земляків-полтавців, що збереглося у свідомості на все життя: “05.08.1963. 33-й рік, цей нечуваний голод, він підірвав здоров’я нації”, “11.07.1971. Мабуть таки треба подумати написати й мені про Суху, Кобеляки, Стрижку, Ворсклу – про рідний край. Бо хто ж напише, розкаже? <...> Були оази, левади, ставки, коні в тачанках, люди, дужі і незалежні, – десь вони стали старцями, чи ким? А на місці степових левад їхніх – пеньки ще бачив, кущі обгризені, сліди хат, обвалені колодязі... Боже! Що ми пережили! За віщо кара така? Отой розгул самознищення...”, “26.07.1989. Читаю записи свідчень – з народних уст – про голод 1933-го. Зробив записи мій земляк, славний хлопець Сашко Міщенко, родом з Бреусівки. Знайомі села, знайомі прізвища, що поширені в наших полтавських краях. Все про ту весну, про те страшне літо нечуваного людомору.

... Цілі сім'ї голод косив. Найбільше косило людей у червні, коли вже в житові вибивалися колоски.

У полі, на буряках людей пухлих лежало, як солдатів після бою.

– Війна після років скільки людей не викосила, як голодовка за півроку – від Різдва до жнив”.

Тільки за умови поєднання життєвого й художнього досвіду розвинувся письменницький талант О. Гончара, що збагатив українську літературу справді національними характеристиками, які пізнаються в контексті реалістичних традицій. Недаремно, ще в кінці 1950-х років він одним із перших в українській літературі в романі “Людина і зброя” правдиво відобразив трагедію Голодомору: “ – Підкріпивсь? – звернувся він до Духновича, коли той дожував свій розкислий хліб. – Це ще нічого, хліб як хліб, я он у тридцять третьому всю весну бур'яном харчувався.

Насічу, було, лободи та в казан, заллю водою і варю.

– А ви що...без матері?

– З усієї сім'ї один я вижив. Пухлий, ноги у водянках, а якось вижив.

Трудна була весна, ох і трудна. Куди не зайдеш – пуста... Вікна повидирані, і в хатах тхне...

А коли стали хліба поспівати, візьму було наволочку та ножиці – і в поле. Жито високе, вродило тоді не гірше, як цього літа. Заберусь у гущавину, щоб об'їждчик не побачив, і нишком наріжу, пострижу тих колосків повну наволочку. Багато, хто ходив тоді отак стригти колоски. І їх об'їждчики ловили, називали “куркульськими парикмахерами”, хоч ніякі вони й не куркулі, а просто голодні люди”.

Попри критичне ставлення О. Гончара до своїх перших публіцистичних і літературних починань 1930-х років, у листі до товариша по роботі в газеті, письменника Олесея Юренка (31 січня 1951 р.) він писав: “Одержав листа і пожовклу від часу “Розгорнутим фронтом”... Сумно стало. Війнуло земним, неповторним, як сама юність”.

* * *

ПУБЛІКАЦІЇ ОЛЕСЕЯ ГОНЧАРА В ГАЗЕТІ “РОЗГОРНУТИМ ФРОНТОМ” – ОРГАНІ БРИГАДИРІВСЬКОГО РПК, РВК ТА РРПС

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК

1933 рік

1. Пилипенки держаться хвоста (підпис Юнкор). – 16 лютого.
2. Два трактористи: [нарис]. – 9 травня.
3. Вірне розставлення партійних сил – запорука перемоги. – 5 червня.
4. Перебудовці не перебудувалися. – 15 червня.
5. Б'ємо на сполох. Всі сили на ліквідацію прориву (підпис Гончар, Шабала). – 20 червня.
6. Покарати куркульку Первакову. – 4 липня.
7. Соцзмагання штука хороша. – 15 липня.
8. Зрада: [нарис]. – 17 липня.
9. Негайно мобілізуватись на боротьбу з втратами. – 25 липня.
10. Не табір, а машкара. – 28 липня.

11. “Близько нам додому...”. – 5 серпня.
12. Велика зрада. – 25 серпня.
13. Коли ж зрушиться питання? – 6 вересня.
14. Зразок неподобства. – 15 вересня.
15. Комсомольсько-молоднечі сівалки мусять бути. – 15 вересня.
16. Знеосібка в догляді за робсилою. – 18 вересня.
17. Ударник стає заможним. – 2 жовтня.
18. Два вечори (Про виступ театру в с. Бреусівці). – 4 жовтня.
19. На порозі заможного життя (підпис Гончар, Карабаш). – 13 жовтня.
20. Під гичкою не видно (підпис О. Г.). – 16 жовтня.
21. Діла і дні управи та партосередку колгоспу “Ударник Буденного” (підпис Карабаш, Гончар). – 18 жовтня.
22. Розкрадачів та шкідників до суворої відповідальності (підпис О.Г.). – 25 жовтня.
23. За селом (спогад): [вірш]. – 7 листопада.
24. На агрокурси: [вірш]. – 13 листопада.
25. Кандидати на зліт колгоспів. – 18 грудня.
26. Зривають підготовку залізного коня до весни (підпис Гончар, Тараненко). – 20 грудня.

1934 рік

27. Зима в колгоспі “Перебудова”. – 1 січня.
28. Там, де розвалили осередок. – 20 січня.
29. Розтопити крижану байдужість до дітей. – 1 лютого.
30. А стан і досі не змінився (підпис О.Г.). – 7 лютого.
31. До чого довела бездіяльність. – 14 лютого.
32. Чесні базіки. – 20 лютого.
33. Добитися зняття з чорної дошки. – 23 лютого.
34. Не базікати, а ділом взятись. – 24 лютого.
35. Вони уміють перемагати. – 2 березня.
36. Доки ж в Сухій знущатимуться з коней? – 23 березня.
37. Утворити бойову комісію якості. – 26 березня.
38. Не затримувати парувальної кампанії. – 4 квітня.
39. Отакі треба організовувати табори. – 6 квітня.
40. Вони їдуть учитися. – 15 травня.
41. Стінгазета – організатор польовок. – 21 травня.

Упорядники Оксана Нежива, Олексій Неживий, Олександр Неживий

Отримано 19 березня 2018 р.

м. Полтава